

Віра ПРОСАЛОВА,

доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

Ольга ГРИГОРЕНКО,

магістр,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

ОПОЗИЦІЯ ПЕРУН – СТРИБОГ У ХУДОЖНІЙ ВІЗІЇ ДАРИ КОРНІЙ

У статті на матеріалі чотирикнижжя Дари Корній «Зворотні боки» простежено опозицію язичницьких богів: бога грому і блискавки Перуна та бога вітрів Стрибога. Для виявлення особливостей художнього мислення Дари Корній здійснено зіставлення її інтерпретації з язичницькими віруваннями предків. З'ясовано, що письменниця зображує богів через сприйняття інших персонажів, і це дає їй можливість показати їх різнопланово, нерідко амбівалентно, як, наприклад, Стрибога. Посередницею між язичницькими богами письменниця змальовує Птаху, що має кілька іпостасей і виконує в опозиційній парі *Перун – Стрибог* роль дзеркала. Встановлено, що художня візія Дари Корній відбиває особливості індивідуально-авторського сприйняття язичницького пантеону.

Ключові слова: міфологія, язичництво, пантеїзм, опозиція, романний цикл, тетралогія.

Постановка проблеми. Дара Корній (справжнє ім'я та прізвище – Мирослава Замойська) – авторка віршів, казок для дітей, любовних романів та фентезі. Її твори мають у своїй основі слов'янську міфологію, відбивають язичницькі вірування українців. Тетралогія «Зворотний бік світла» (2012), «Зворотний бік темряви» (2013), «Зворотний бік сутіні» (2016), «Зворотний бік світів» (2016) цікава для читача майстерно виписаним фантастичним світом – давньоукраїнським, язичницьким, у якому співіснують персонажі слов'янської міфології.

Одним із найголовніших джерел циклу «Зворотні боки» є Велесова книга, уривки з якої служать епіграфами для кожної з частин. Епіграфи концентрують у собі основні ідеї язичництва:

- світлий і темний боки неможливі один без одного, і вони є складовими світотворення («*Білобог та Чорнобог перуняться – і тим Сваргу удержують, аби Світу не будь поверженому (д. 11-А)*»);

- Творець всюдисущий і єдиний («*Якщо ж трапиться якийсь блудень, що хотів би полічити Богів і відділити їх від Сварги, хай вигнаний буде з роду, бо Бог єдиний і множествен (д.30)*»);

- віра є прагненням до світла й добра;

- вшанування предків («*Отож, приймаємо кожен частку свою та йдемо. // І скажу те, сину мій, що час не страчено, // бо вічність перед нами. // А там побачимо Пращурів своїх і матерів, // які порядкують на Небі й отари свої пасуть, // і жниво своє жнивають, і життя мають, як ми (д. 26)*»).

Письменниця передає читачам чарівне відчуття живої природи, коли квіти пахнуть, дощ освіжає, сонце гріє, світло мерехтить, і все це практично відчувається шкірою, нюхом, зором. Романні події перемежуються розмірковуваннями про природу добра і зла, порядність і зраду, любов і ненависть. Використання язичницької оберегової магічної символіки, народних замовлянь та молитов робить тетралогію неоціненною скарбницею давньоукраїнської міфології, традицій, вірувань, прикмет і дає читачам можливість здобути певні знання про давню релігію. Це книга про вічні цінності й боротьбу між добром і злом. Кожен із персонажів саги відчув свою найтемнішу сторону і усвідомив, що треба мати велику силу, щоб зуміти відновити світову рівновагу.

Найпоказовішими в міфологічному плані виявляються **Стрибог** та **Перун**, основою творення яких служать згадки про однойменних богів із давніх джерел, що відображають народні уявлення. «Зв'язковою ланкою» між цими персонажами постає **Птаха**, яка має багато втілень та виявів у тетралогії. Персонажі в романах пов'язані кровними й подружніми зв'язками. За тлумаченням авторки, вони виявляються «безсмертними» вищого порядку, логічно їх об'єднує приналежність до небесного пантеону – на відміну від таких «земних» богів, як Велес, Жива, Лада.

Мета статті – виявити кореляцію образів язичницьких богів Стрибога та Перуна у слов'янській міфології та художній візії Дари Корній. До аналізу чотирикнижжя Дари Корній зверталися А. Гурдуз, Л. Романенко, Т. Белімова та інші вчені, проте вони зосереджували увагу на інших аспектах творів. А. Гурдуз, наприклад, у розвідці про міжкультурні зв'язки літератури українського фентезі проводить аналогію між тетралогією Дари Корній і російським романним циклом «Варт» С. Лук'яненка і В. Васильєва 1998-2012 років. Дари Корній описує існування безлічі різних світів, у яких живуть смертні люди і безсмертні маги (або боги). Їхня належність до світлого чи темного боку визначається спадковістю та власними бажаннями. Український і російський романні цикли відрізняються номінацією («безсмертні» та «інші»), але назви «світлі» та «темні» є однаковими, бо конденсують семантичне наповнення усталених у світовій літературі біполярних номенів фентезі.

Л. Романенко зосереджувала увагу на проблематиці та стильових ознаках роману «Гонимарник». Міфопоетичного аналізу конкретних романних образів із циклу «Зворотні боки» до цього часу ще не здійснено, що зумовлює **актуальність** цієї статті.

Важливими для розуміння тетралогії є зізнання самої Дари Корній про те, що вона творила образи богів із реальних людей, навіть монолог Мальви про її ім'я взятий із конкретної життєвої ситуації, подібної до зображеної в тетралогії. Перша книга з досліджуваного романного циклу – «Зворотний бік світла» – вийшла в 2012 році. В ній зображено, як у душі юної Мальви Задорожної бореться темний бік батька і світлий бік сарматок-поляниць. Сімнадцятиріччя стане для дівчини переходом у різноманітні світи, і, як і герої «Варти» С. Лук'яненка та В. Васильєва, Мальва мусить обрати свій шлях. Від того, чи витримає Мальва випробування, залежить доля багатьох світів.

Наступна книга («Зворотний бік темряви», 2013) зображує подорожі Мальви світом Темряви. Ця частина саги відтворює кастові зв'язки темних безсмертних і служок. Темні боги здатні на підступ і обман, щоб отримати

бажане – саме таким чином вони намагатимуться провести обряд ініціації над Мальвою. Третя частина – «Зворотний бік сутіні» – видана в 2016 році. У ній мало подій, пов'язаних із Мальвою, але подані важливі екскурси в минуле, які розкривають передісторію теперішніх подій. Читач дізнається про Остапа, його походження й родину, про Дужа. Тут активно діє Перун і відкриваються нові іпостасі Птахи. Світлі безсмертні показані з усіма людськими рисами: ревність Лади, підступ Сна, страх Оракула. Сірі тим часом усіма силами вмовляють Стрибога прийняти допомогу, аби перетягти його на свій бік. Третя книга містить на форзацах родове дерево богів і безсмертних, щоб читачі могли зрозуміти, хто з ким перебуває в родинних зв'язках або хто з ким узяв шлюб.

У четвертій книзі («Зворотний бік світів», 2016) зображено негативну сутність Стрибога, коли він піддався впливу сірих безсмертних і почав прагнути гармонізації світового ладу, що полягала у знищенні старих темних святинь і побудові нових. Остання частина чотирикнижжя навчає бачити цінність життя у цілісному сприйнятті його темних та світлих боків, і лише смерть Птахи та знищення Храму Чорнобога змусило Стрибога задуматися над власною безпорадністю, яка була наслідком афективної люті.

Завдання цієї розвідки:

- виявити міфологічні витоки образів Перуна, Стрибога та Птахи, простежити зв'язки між цими персонажами в романах Дари Корній;
- з'ясувати, як корелюють образи Стрибога та Перуна в художній візії письменниці.

Слов'яни залишили відлуння своїх вірувань у тому багатогранному комплексі, який називають українською язичницькою культурою. Слово «язичництво» з'явилося у християнському богослов'ї й характеризувало всі дохристиянські й нехристиянські культури, а у вужчому сенсі – політеїстичні релігії. Воно охоплювало всю сферу духовної та значну частину матеріальної культури, але насамперед – зв'язки людей із природою, адже для давньої людини саме проблема взаємин із природою була головною [1, с. 5].

Кохання смертної людини і бога традиційне для міфології багатьох народів. У жилах героїні Дари Корній – Мальви – тече кров темного безсмертного Стрибога. Його дружина, Птаха-Магура, врятувала дівчинку і заховала її у світі смертних до сімнадцятирічного віку, щоб вона могла самостійно визначитися, до якого боку їй пристати: до світлого чи темного. Кожен із персонажів саги відчув свій найтемніший бік і усвідомив, що треба мати велику силу, щоб зуміти відновити світову гармонію. Окрім світлих та темних, у романах діють і сірі безсмертні, які мають свою філософію й бачення світового ладу.

Безсмертні Дари Корній наділені всіма людськими рисами характеру – як позитивними, так і негативними, вони йдуть за покликом своїх пристрастей, чинять так, як звичайні люди. Прості люди відрізняються від безсмертних лише відсутністю надприродної сили й обов'язку дотримуватися законів добра чи зла за умови, що вибір між ними робиться лише раз у житті [3].

Пророцтво – невід'ємний елемент міфології, тому у «Зворотних боках» діє Оракул, найперше пророцтво якого відображає весь перебіг подій від першої до останньої частини саги: *«Син темного бога покохає світлу зі світу Чотирьох Сонць. Ця любов знищить Храм Чорнобогів. І тільки добра воля, сила духу та кохання двох колись смертних зможуть усе виправити»* [ЗБ, ч. 2, с. 92–93]. І справді, в романі зображено, що світла безсмертна Птаха закохалася в темного Стрибога, знаючи, що ці почуття згубні. Птаха – донька бога Перуна і смертної жриці Арати зі світу Чотирьох Сонць – зображується безмежно доброю і справедливою, мудрою жінкою: *«Темноволоса, зеленоока, завжди щира й привітна Птаха, незважаючи на свій вроджений статус безсмертної, не робила різниці між собою та звичайними смертними. Лікувала хворих і травами, і добрим словом. <...> Від найменшого її дотику і біль втікав, і наче Сонце всередині, вже, здається, вмираючого знову загорялося, і це продовжувало вік людині. Птаха легко створювала обереги-заслони, перед якими хвороба відступала»* [ЗБ, ч. 1, с. 15].

Довершеність Птахи лякала Стриба: *«Та досконалість його Птахи часто-густо лякала і тоді він втікав, шукаючи чогось буденного, простішого, доступнішого, чогось такого, щоб не спалювало, не вигризало до решти»* [ЗБ, ч. 1, с. 18]. Насамперед причину Стрибових зрад слід шукати у спадковості: він був темним безсмертним, для яких ненависть, хтивість, хитрість та потайливість – звичайні риси характеру, і потяг руйнувати – один із основних інстинктів. Світ сарматів (поляниць) Стриба привабив тим, що жінки в ньому – мужні й сильні (*«Були дітьми волі, не прив'язані путами до землі»* [ЗБ, ч. 1, с. 86]), вони міцні фізично, а головне – з ними не треба будувати взаємини, адже плем'я жило без чоловіків, використовуючи їх лише для продовження роду.

Дара Корній описує сарматок відповідно до їх традиційного образу, назву племені виводить від слів «Цар-Мати»: сармати – це кочові племена, споріднені зі скіфами, які живуть первіснообщинним ладом із пережитками матриархату, а ще так само, як і Геродот, авторка порівнює їх із амазонками. Отже, Стрибог звабив одну з поляниць-амазонок, доньку Цар-Матері, Верху, але цей зв'язок не минувся для жінки просто так, адже вона від нього завагітніла.

Птаха пробачала зради свого Стриба, але коли з'явилася на світ Мальва – дочка безсмертного Стриба й смертної поляниці Верхи – вирішила його покинути. З одного боку, те, що вона віддала дівчинку на виховання бездітній родині у звичайний, людський світ, світ Єдиного Бога, мало вберегти дитя від зазіхань темних і світлих сил та уникнути війни між ними. З іншого боку, та обставина, що вона, залишивши світ Сонячної Брами, не лишила по собі нічого, крім листа з докорами, болем і недомовленостями, вразило Стриба.

Птаха по-людськи страждала від мук кохання, хотіла виговоритися, поскаржитися, їй потрібен був час для саморефлексії, тому вона почала мандрувати світами. Але, незважаючи на те, що Мальва була їй нерідною, Птаха щиро її полюбила, стала її наставницею і прикладом для наслідування.

Вона вселила в юну безсмертну стільки світла, що пом'якшила її задерикувату вдачу, розчулила її, зробила сприйнятливою до добра. Птаха не стримувалася, дізнаючись про чергову зраду Стрибога («Ненавиджу!»), але відразу ж зізнавалася, що кохання сильніше від ненависті. Перун урятував її від першого удару Стрибога, а другий удар виявився фатальним: вона гідно прийняла смерть від руки коханого.

Світла безсмертна Птаха Дари Корній має кілька імен упродовж свого життя: *«Це ж Птаха, Велика Магура, Матір-Слава, вона вмє і знає таке, що вартує знань усіх темних, складених докучи»* [ЗБ, ч. 1, с. 288]. Всі її імена слід співвіднести з джерелами слов'янської міфології, зокрема з Велесовою книгою, про яку згадує авторка в епіграфах. Щоб зрозуміти, які риси характеру притаманні Птасі, треба з'ясувати мотивацію і значення кожного її імені.

1. **Слава.** Промовиста цитата дозволяє припускати, що іменем *Слава* Птаха називалася в першому житті: *«Тоді її ще не називали Птахою, Магурою. Тоді вона була великою Славою, дружиною сина Сварога. Дружиною Перуна, Перуницею»* [ЗБ, ч. 3, с. 37]. У «Словнику давньоукраїнської міфології» зазначається: «Слава – богиня воєнної перемоги та мисливської удачі» [7, с. 49]. У Велесовій книзі слово «Слава» передається як «*Сва*» й означає «небесна» [11, с. 85]. Богиня Слава сприймається як праматір слов'ян, тому наймення *Слава*, *Славуна* підтверджують спільність походження матері-богині зі слов'янськими племенами [11, с. 89]. Отже, для Птахи, яка є перевтіленою Славою, логічним виявляється зв'язок із небом.

2. **Магура.** Дослідник Велесової книги В. Таранець розкриває значення цього імені: *«У текстах Велесової книги є опис матері-богині, яка виступає у своїх діях безпосередньо зі слов'янським племенем руси у їхній боротьбі з ворогами та труднощами, спричиненими природою виживання»*, «в одному із текстів (д. 6-Г) у вигляді **Магура** 'мати-богиня'» [11, с. 82–83]. Як переконує Мирослав Габорак, ім'я Магура зустрічається в численних топонімах Івано-Франківської області у значенні 'горби', '**гора**', 'поля' [11, с. 83], бо й справді

мати за своїх дітей стоїть горою, вона мусить бути сильною, як гора. У текстах Велесової книги знаходимо три варіанти номінації богині-матері, що представляють три мовні періоди: Магура → Матьрь → Мате [11, с. 84]. Отже, у світлій безсмертній Птасі Дара Корній втілила образ богині-матері, Магури.

3. **Перуниця**. Богиня Сва (богиня-мати) отримує й інші наймення в залежності від атрибутів, із якими вона пов'язана. У зв'язку з тим, що у слов'ян Перун був богом грому і грози, через розповідь про те, як богиня в розі несла живу воду пораненим воїнам, вона отримує назву **Перуниця** [11, с. 89]. Підтвердженням того, що кохана Перуна, Птаха-Слава-Магура, переродилася в його дочці, є свідчення, що у слов'янській міфології **Магура** вважалася дочкою бога грому Перуна [10, с. 83]. Отже, в міфології Перуниця вважається дружиною Перуна, а в авторки досліджуваної саги вона має подвійний зв'язок із богом грому і блискавки, бо є для нього водночас і дружиною («Тоді вона була великою **Славою**, дружиною сина Сварога. Дружиною Перуна, Перуницею» [ЗБ, ч. 3, с. 37]), і дочкою (в іпостасі Магури).

4. **Птаха**. У Велесовій книзі богиня-мати досить часто постає в образі Птиці, яка знаходиться в тісному зв'язку зі слов'янськими племенами (Птиця Божеська, Птиця-Мати Небесна, свята Птиця) [11, с. 88]. Власне українське найменування *Птаха* втілює божественну силу героїні, а також підтверджує благородство й вищість над іншими безсмертними.

На основі художньої реалізації онімів можна дійти висновку, що всі чотири іпостасі, якими наділена героїня романів Дари Корній, є втіленням однієї сутності – богині-матері, і Птаха зі «Зворотних боків» поєднує в собі функції цілительки (лікує Перуна), наставниці (для Мальви вона стала вчителем) і справедливої жінки (турбується про Мальву в дитинстві, коли їй загрожує небезпека, приховує її від темних безсмертних).

Після нападу чорнокруких на світ Чотирьох Сонць семирічна Птаха здобула чарівного Перемінника як запоруку безсмертя. Ватажок чорнокруких, Чорний Гайворон, насправді виявився Стрибогом, який через роки, під час війни світлих і темних, урятував безсмертну і став її коханим Стрибом. Той,

хто позбавив Птахи домівки і рідних, став її другою половиною. Птаха сама обрала Стрибога, намагаючись змінити навіть його ім'я: *«Стрибогом ти залишишся для батька, для темної сторони. Для Птахи – ти Стриб, її Стриб»* [ЗБ, ч. 1, с. 195].

У «Словнику давньоукраїнської міфології» С. Плачинда подає легенду про те, як парубок Стриба покохав Поляну (Полю), і тому, що хотів її узяти заміж громовержець Перун, наклав на себе руки. Поля від жаху остовпіла й перетворилася на тополь, а Стриба піднявся в небо і став Стрибогом, володарем вітрів і побратимом по нещастю Перуна [7, с. 60-61]. С. Плачинда подає трагічну причину постання Стрибога зі Стриба, а в досліджуваних романах Дари Корній навпаки – темний безсмертний від народження зветься Стрибогом, а Стрибом стає вже у світі Сонячної Брами, в Явороті.

Перша частина тетралогії починається розповіддю про те, що темний Стрибог почав жити у світі Сонячної Брами. Це для безсмертного не лише переміщення в інший світ, а й докорінна зміна законів, за якими він має жити, зміна психології, зрештою, зміна імені. Він зрікся свого батька, тому цей перехід у «чужий» світ був ще й емоційним ударом для Стрибога. Зміни персонажа відбуваються у два етапи.

1. Темний **Стрибог** став **Стрибом** під впливом Птахи і заради неї: *«Коли Стриб дивився на Птахи, в очах його таки світало, не було там звично темної ночі, а сходило Сонце»* [ЗБ, ч. 1, с. 15]. Цей прояв світлого боку зумовлюється тим, що Стрибог не повністю був темним: *«Сварог не прийняв ані його кровної жертви, ані обітниці»* [ЗБ, ч. 1, с. 202]. Але й у світі Сонячної Брами безсмертний так і не став своїм, світлим. Риси, які відрізняли його від інших яворотців, тішили його самолюбство: коротка стрижка, замість довгої полотняної туніки – коротка полотняна сорочка і шкіряний ремінь. Зовнішність Стрибога передає його суворі й потайні риси характеру: *«З-під густих брів темно-карі очі дивилися оцінююче, навіть трішки із крижаним спокоєм, губи, взяті в тонку смужку, ніколи не видавали настрою його власника. Бо була то і не посмішка, і не вищир»* [ЗБ, ч. 1, с. 16–17].

Стриб прийшов у Яроворот разом із Птахою, ставши для батька Мора зрадником: *«Він зрікся свого імені, батька, друзів, обов'язків, рідного світу, віри, обітниць. Став клятвовідступником, і все це – через кохання до чужинки»* [ЗБ, ч. 1, с. 45]. Батько наказував Стрибогу не дивитися у вічі світлій безсмертній, але той ослухався, піддавшись почуттям: *«Стриб. Хто він для неї, для світлої безсмертної? Темний, повелитель небезпечних небесних стихій – вітрів, буревіїв, цунамі, сніговіїв, шторму на морі чи закоханий чоловік, який заради свого кохання зрікся рідного світу і перейшов на її бік? Ні, не на бік світла, того ніколи не трапиться, була певна, він перейшов саме на її бік, тільки й усього»* [ЗБ, ч. 1, с. 45]. Останні слова підтверджують, що Стриб не до кінця усвідомлює свій вибір, у його душі – вічний сумнів та вагання між покликом Темного світу і почуттями до Пані Досконалості (так він жартівливо називав Птаху).

2. Інший перехід – з Яровороту в Темний світ – трактується як повернення до своїх витоків: **Стриб** повернувся в сутність **Стрибога**. Тепер він відчувається вільним від подружніх зв'язків, від нав'язуваних приписів добра. Його сварга смерті проявляється на шиї все чіткіше й починає пекти, означаючи повернення темної сили, яка довго спала. Втеча Птахи була переломним моментом, який повернув Стрибогу усвідомлення зв'язку з батьком – повелителем Темного світу, світу Відтіні – Мором. У серці Стрибога запалали гнів і зневіра, що потягло за собою захоплення філософією сірих безсмертних. Темні безсмертні здатні на підлість, обман, зраду, і Стрибог – не виняток. Перетворившись на красеня-хлопця, він обманом хотів змусити власну дочку Мальву стати темною безсмертною; заборона батька на смертельні прокляття не зупинила його перед мародерствами і руйнуванням Храму Чорнобога, але найголовніше – Стрибог був здатен на вбивство коханої, і він здійснив це. Зрештою, Мальва виправила всі його гріхи. Стрибог постає більшою мірою в негативному вимірі – руйнівником, ніж турботливим батьком для Мальви. Особливістю рецепції цього образу було те, що, незважаючи на його жахливі і,

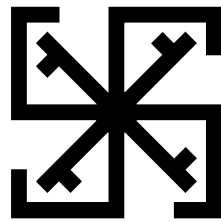
здавалося б, непрості вчинки, він викликає симпатію в читачів. Таку «тактику» Дара Корній використовує в любовній романістиці, коли через опосередковане сприйняття (наприклад, через сприйняття закоханої Птахи) читачеві передається візія героїні.

Стрибог для язичників-слов'ян – володар вітрів, грози, бурі, ураганів. Дослідник Б. Рибаків припускає, що для значення імені *Стрибог* треба актуалізувати значення слова «стрий», що означає брата батька; і «стий» – батьківський. *Стрибог* є не стільки власним ім'ям, скільки епітетом, визначенням цього божества як отця Всесвіту [5, с. 510]. Дара Корній також тлумачить Стрибога як батька, бо Мальва – його донька, і авторка подає розлогі описи сприйняття батька дитиною. Такі його атрибути, як, наприклад, стріли, дозволяють говорити про нього як про слов'янського бога війни: *стри* від давньослов'янського *стрита* – нищити. Звідси *Стрибог* – це той, хто знищує, тобто бог війни [2, с. 20].

Стрибог Дари Корній найяскравіше виявив свою лють, коли насилав прокляття на Перуна та Птаху: *«Усі сімдесят сім вітрів північних та південних, західних та східних, почуйте мене! <...> Несіть випущений мною вирок на голови і душі тих двох, хто зраджував, нехай морок загасить у серці їхньому світло, нехай темрява з'їсть його, нехай хіть тіла та хіть душі цих звабників і зрадників з'їсть їхній дух»* [ЗБ, ч. 3, с. 152-153]. Сімдесят сім – число могутньої, непереможної сили, воно означає допомогу, яка повинна прийти від предків і богів [10, с. 202]. Саме 77 вітрів було у Стрибога, і цим акцентується язичницький звичай – звертатися по допомогу до предків, просити в них підтримки й захисту.

У Стрибога з романів «Зворотні боки» є особлива відзнака на шиї – «сварга смерті». Давньоіндійське слово «сварга» означає небо, вхід у небо [6, с. 9]. В. Войтович так характеризує її: *«Сварга – символ влади бога світла над пітьмою. <...> Сварга-свастика до дня Купала несе всьому живому позитивну енергію, а після найбільшого в році дня починає обертатися в іншу сторону»* [5, с. 457]. Інше джерело тлумачить сваргу як «символ небесного шляху, духовного

сходження до кінцевої мети мандрів душі – світу **Прави**» [9]. Сварга як різновид свастичних слов'янських символів у типовому варіанті зображується таким чином:

Назва в романах Дари Корній Стрибогової відзнаки – «сварга смерті» – надає цьому символу протилежного, негативного значення: «Сварга смерті, яка чорним зашморгом обвивала шию Стрибога, раптом відірвалася від тіла свого господаря і кинулася теж вперед. Стрибог випустив разом з вітрами пекельний морок, котрий вбиває душі, випустив найтемнішу частинку себе» [ЗБ, ч. 3, с. 153–154]. «Сварга смерті» в романах «Зворотні боки» – це, власне, елемент фентезі, який додає міфологічно обґрунтованому Стрибогу сучасних рис, додає йому значущості й винятковості. Чим довше Стриб жив із Птахою, тим світлішою ставала сварга смерті, але варто було йому повернутися до темних, і вона ставала все темнішою й болючішою, ніби вгризалася в тіло глибше й глибше [3].

У таблиці відображено зміну простору персонажами тетралогії «Зворотні боки»:

Персонаж	Перехід зі «свого» в «чужий» простір	Перехід із «чужого» у «свій» простір	«Межовий» простір
1. Стрибог / Стриб	Перехід Стрибога у світ Сонячної Брами	Перехід Стриба в Темний світ	Сірий світ
2. Мальва	Перехід у Темний світ	Перехід у світ Сонячної Брами	Світ Єдиного Бога
3. Магура / Птаха	Звістка про народження дочки Стриба	Перехід у світ Сарматів	Пізнання своєї подвійної сутності – Магури і Птахи

У другій частині чотирикнижжя з'являється **Перун** – суперник Стрибога, коханий Птахи з минулого життя. Цього персонажа Дара Корній зобразила світлим і щирим, жодна риса його зовнішності не виказувала злості чи підступності: *«Відкрите обличчя, сиве волосся, що ледь-ледь сягає рамен, довгі пишні вуса. І маленький шрам на правій щоці у вигляді гілки дерева»* [ЗБ, ч. 2, с. 288]. Романний варіант портрета Перуна збігається з канонічним тлумаченням: *«Перун. Один із найважливіших слов'янських богів. Його вважали творцем усіх небесних дій і стихій: грому, блискавки, дощових хмар; при цьому його називали громовержцем»* [8, с. 32].

В. Войтович зображує Перуна озброєним: *«Одягає громовержець золотий сагайдак з вогненними стрілами, а в руки бере ясний меч»* [4, с. 46]. Перун Дари Корній теж має основні атрибути бога війни – зброю: *«Син Сварога, блакитноокий, русявий, з мечами», «за спиною замість крил мав сагайдак зі стрілами та перекинтий через плече лук»* [ЗБ, ч. 3, с. 41]. Він завжди був поруч із Птахою, боронив її від небезпек, захищав від пасток і смерті.

Шрам у формі гілки на щоці в Перуна є атрибутом фентезі, але, на відміну від сварги смерті Стрибога, цей шрам не вроджений, а набутий у боротьбі з Вогневицею під час війни світлих і темних безсмертних: *«Перун не встиг вчасно ухилитися – і куля таки зачепила його обличчя. Шрам у вигляді блискавки тепер прикрашав його щоку»* [ЗБ, ч. 3, с. 42–43].

Відкривши перед Птахою своє батьківство й нагадавши про їхнє спільне минуле, Перун вирішив не забирати її у Стрибога, хоча й засуджував її вибір. Він кохав її й хотів, щоб вона була щасливою, нехай навіть із темним Стрибогом: *«Той чоловік [тобто Перун. – О. Г., В. П.] кохав її [тобто Птаху. – О. Г., В. П.], не просто був закоханим, а кохав по-справжньому, до самопожертви, до скону. І Стрибог також кохав її, і вона його кохала. І та любов мала стати щасливою, бо була взаємною, але не стала»* [ЗБ, ч. 2, с. 286]. Фінал чотирикнижжя зображує позитивні зміни, їх відлуння помітне навіть у світі Єдиного Бога: Стрибог став політиком (навіть чесним політиком); у

парламенті немає сірих безсмертних, а лише світлі й темні; Птаха втілена в образі викладачки історії в університеті.

Про Перуна в кінці саги не згадано. Цілком імовірно, що він так і залишився осторонь, уникаючи Птахи, адже справжня її доля – то темний Стриб. До того ж, союз Птахи і Стриба відображає філософію саги Дари Корній: *«Немає насправді темного чи світлого боку. Є одне ціле, яке тримає усіх нас в одному і всіх разом вкупі в коловороті. Поділ – це вже справа рук незрілого розуму. Склади дві половинки до купи і отримаєш ціле»* [ЗБ, ч. 2, с. 211]. Відкритий фінал чотирикнижжя підтверджує, що романний час повернувся до вихідного моменту (коли Мальва ще не отримала Перемінника й не зчинила своєю появою ажіотажу серед світлих і темних безсмертних), і це дозволяє передбачити, що персонажі вже не будуть робити тих помилок, від яких гинули світи.

Висновки. Птаха в чотирикнижжі «Зворотні боки» – світла безсмертна, яка посередництвом різних імен (Слава, Магура, Перуниця) втілює прообраз богині-матері. Для Стрибога вона кохана жінка, а для Перуна – ще й, крім того, дочка. Між Птахою, Стрибогом і Перуном спільним був зв'язок із небом. У романі їхня взаємозалежність простежується у кровних і подружніх зв'язках.

У тлумаченні Дари Корній язичницькі боги Перун і Стрибог постають антиподами. Кожному з них Птаха дає можливість виявити свою суть: Перуну – добру, світлу, Стрибогу – темну. Однак письменниця не схильна різко протиставляти світле і темне, біле і чорне. Нерідко ці протилежні ознаки виявляються в її творах часточками одного цілого.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Берегова О.* Символи славян. СПб.: Издательство «ДИЛЯ», 2011. 432 с.
2. *Боровский Я.* Мифологический мир древних киевлян. К.: Наукова думка. 1982. 104 с.
3. *Вишневецька М.* Міфопоетичний психоаналіз по-українськи (Дара Корній. Зворотний бік сутіні. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 288 с.). 12.09.2017. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/09/12/075050.html>
4. *Войтович В.* Міфи та легенди давньої України. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2005. 392 с.

5. *Войтович В.* Українська міфологія. К. : Либідь, 2002. 664 с.
6. *Лозко Г.* Українське язичництво. К. : Укр. центр духов. культури, 1994. 92 с.
7. *Плачинда С. П.* Словник давньоукраїнської міфології: К. : Укр. письменник, 1993. 63 с.
8. *Попов М. И.* Описание древняго славенскаго языческаго баснословия, собраннаго из разных писателей, и снабденнаго примечаниями. Б.м. : Salamandra P.V.V., 2010. 80 с.
9. Символы родов Расы великой. URL : https://img1.liveinternet.ru/images/attach/c/1/3781/3781164_swasolar.pdf
10. Славянская обережная и исцеляющая магия / авт.-сост. О. и Е. Крючковы. Москва : Велигор, 2016. 276 с.
11. *Таранець В.* Велесова книга (історико-лінгвістичне дослідження) : монографія. Одеса : Вид-во КП ОМД, 2015. 173 с.

REFERENCES

1. Beregova, O. *Simvoly slavyan*. SPb. : Izdatel'stvo «DILYa», 2011. 432 s.
2. Borovskiy, Ya. *Mifologicheskij mir drevnih kievlyan*. K. : Naukova dumka. 1982. 104 s..
3. Vyshnevetska, M. *Mifopoetychni psykhoanaliz po-ukrainsky* (Dara Kornii. Zvorotnyi bik sutini. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 2016. 288 s.). 12.09.2017. URL : <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/09/12/075050.html>
4. Voitovych, V. *Mify ta lehendy davnoi Ukrainy*. Ternopil : Navchalna knyha Bohdan, 2005. 392 s.
5. Voitovych, V. *Ukrainska mifolohiia*. K. : Lybid', 2002. 664 s.
6. Lozko, H. *Ukrainske yazychnytstvo*. K. : Ukr. tsentr dukhov. kultury, 1994. 92 s.
7. Plachynda, S. P. *Slovnyk davnoukrainskoi mifolohii*: K. : Ukr. pysmennyk, 1993. 63 s.
8. Popov, M. I. *Opisanie drevnyago slavenskago yazycheskago basnosloviya, sobrannago iz raznyh pisateley, i snabdennago primechaniyami*. B.m. : Salamandra P.V.V., 2010. 80 s.
9. Simvoly rodov Rasy velikoy. URL: https://img1.liveinternet.ru/images/attach/c/1/3781/3781164_swasolar.pdf
10. *Slavyanskaya oberezhnaya i iscelyayuschaya magiya* / avt.-sost. O. i E. Kryuchkovy. Moskva : Veligor, 2016. 276 s.
11. Taranets, V. *Velesova knyha (istoryko-lingvistychne doslidzhennia)* : monohrafiia. Odesa : Vyd-vo KP OMD, 2015. 173 s.

ДЖЕРЕЛА

1. Корній Д. Зворотний бік світла. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2012. 320 с.
2. Корній Д. Зворотний бік темряви. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2013. 320 с.
3. Корній Д. Зворотний бік сутіні. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 288 с.
4. Корній Д. Зворотний бік світлів. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 320 с.

SOURCES

1. Kornii D. *Zvorotnyi bik svitla*. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 2012. 320 s.
2. Kornii D. *Zvorotnyi bik temriavy*. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 2013. 320 s.
3. Kornii D. *Zvorotnyi bik sutini*. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 2016. 288 s.
4. Kornii D. *Zvorotnyi bik svitiv*. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 2016. 320 s.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ЗБ, ч. 1 – роман «Зворотний бік світла» із чотирикнижжя Дари Корній «Зворотні боки»;
 ЗБ, ч. 2 – роман «Зворотний бік темряви» із чотирикнижжя Дари Корній «Зворотні боки»;
 ЗБ, ч. 3 – роман «Зворотний бік сутіні» із чотирикнижжя Дари Корній «Зворотні боки»;
 ЗБ, ч. 4 – роман «Зворотний бік світлів» із чотирикнижжя Дари Корній «Зворотні боки».

LIST OF CONDITIONAL ABBREVIATIONS

- ZB, ch. 1 – roman «Zvorotnyi bik svitla» iz chotyryknyzhzhia Dary Kornii «Zvorotni boky»;
ZB, ch. 2 – roman «Zvorotnyi bik temriavy» iz chotyryknyzhzhia Dary Kornii «Zvorotni boky»;
ZB, ch. 3 – roman «Zvorotnyi bik sutini» iz chotyryknyzhzhia Dary Kornii «Zvorotni boky»;
ZB, ch. 4 – roman «Zvorotnyi bik svitiv» iz chotyryknyzhzhia Dary Kornii «Zvorotni boky».

АННОТАЦИЯ

Вера Просалова, Ольга Григоренко. Оппозиция *Перун* – *Стрибог* в художественной визии Дары Корний

В статье на материале четырёх книг Дары Корний «Обратные стороны» прослежено оппозицию языческих богов: бога грома и молнии Перуна и бога ветров Стрибога. Для прояснения особенностей художественного мышления Дары Корний осуществлено сопоставление её художественной интерпретации с языческими верованиями предков. Определено, что писательница изображает богов через восприятие других персонажей, и это даёт ей возможность показать их всесторонне, нередко амбивалентно, как, например, Стрибога, который погубил свою возлюбленную, когда она покинула его. В изображении бога ветров Дара Корний акцентирует непоследовательность поступков, амбивалентность решений.

Посредницей между языческими богами писательница изображает Птаху, которая имеет несколько ипостасей и выполняет в оппозиционной паре *Перун* – *Стрибог* роль зеркала. Она помогает каждому из богов проявить свою сущность: Перуну – светлую, добрую, Стрибогу – тёмную, мстительную.

Определено, что художественная визия Дары Корний отражает особенности индивидуально-авторского восприятия языческого пантеона. Писательница не склонна резко противопоставлять персонажей, а пытается найти в каждом из них частички единого целого.

Ключевые слова: мифология, языничество, пантеизм, оппозиция, пантеон, тетралогия.

ABSTRACT

Vira Prosalova, Olga Hryhorenko. Opposition *Perun* – *Stryboh* in the artist vision of Dara Korniy

The paper is based on the material of Dara Korniy's four books «Reverse Sides», which confirms the author's attention to the almost unknown, hidden, and it highlights the opposition of the pagan gods: Perun, the god of thunder and lightning, and Stryboh, the god of winds. Dara Korniy's interpretation is compared with the pagan beliefs of ancestors to reveal the peculiarities of the author's artistic thinking. It is found that the writer portrays the gods through the perception of other characters, and this gives her the opportunity to show them differently, often ambivalently, for example, Stryboh, who annihilated his lover when she left him. Dara Korniy emphasizes the inconsistency of actions, the ambivalence of actions in the image of the god of winds.

The author depicts the Bird with several hypostases as an intermediary between the pagan gods; this bird performs the role of the mirror in the opposition *Perun* – *Stryboh*. The Bird helps each of the gods to manifest their essence: Perun embodies the light, kind side, Stryboh - dark, vindictive.

The paper demonstrates that the artistic vision of Dara Korniy reflects the peculiarities of the individual and author's perception of the pagan pantheon. According to the writer's interpretation, the menacing ruler of the celestial elements, Stryboh, becomes virtuous due to the influence of love, but only for a certain time. By gaining new features, he shows up in the other world, though for a short spell. He manifests his dark nature soon and returns to the world of dark forces, killing his dearly beloved. The ambivalence of Stryboh's image makes it possible to draw a conclusion on the instability of the boundaries of the good and evil, the transition possibility of the one into another. The writer is not inclined to oppose the characters, but she tries to find pieces of the unanimous whole in each of them, the dark and light, the good and evil simultaneously.

Key words: mythology, paganism, pantheism, opposition, pantheon, tetralogy.

Стаття надійшла до редакційної колегії 13.10.2018 року